

Grundtvig og Geijer - to møder og en afsked.

En redegørelse for forbindelserne mellem Erik Gustav Geijer og N.F.S. Grundtvig, indeholdende en transskription af Fascikel 379.24 og Fascikel 379.80 med Grundtvigs to udkast til en tale til Geijer i 1846.

Af Kim Arne Pedersen.

I foråret 1996 afholdtes på Karlstad Högskola, Sverige, et seminar med titlen *Grundtvig, Geijer och deras verkningshistoria*. Baggrunden for seminaret, arrangeret af högskolan i samarbejde med Center for Grundtvig-studier, Aarhus Universitet, var det forhold, at N.F.S. Grundtvig og Erik Gustav Geijer fødtes samme år, at der findes en række ligheder disse to kulturpersonligheder, og at de begge har præget udviklingen i henholdsvis Danmark og Sverige. Den følgende artikel er blevet til på baggrund af seminaret og de perspektiver, der viste sig i forbindelse med dets forelæsninger og diskussioner og skal forstås som et udgangspunkt for yderligere komparative analyser af Grundtvigs og Geijers indsats.

Til dette lægger sig det interessante forhold, at Grundtvig og Geijer i det mindste én gang i deres liv har været i nærmere personlig kontakt med hinanden. Flere forskere har været bekendt med det forhold, at Geijer hørte Grundtvig prædike i det for Grundtvig bevægede år 1825. De færreste har imidlertid været klar over, at Grundtvig deltog med en skåltale ved den fest, der afholdtes for Geijer i 1846, da han besøgte København efter en Tysklandsrejse. Bidraget og de deri indeholdte udkast til Grundtvigs festtale til Geijer fremkommer netop i 150-året for Geijers sidste Københavnsophold.

Erik Gustav Geijer og Nikolai Frederik Severin Grundtvig fødtes i 1783, få år før den franske revolution. I ungdomsårene blev de begge grebet af den romantiske bevægelse, som førte dem frem til nybrud i historieskrivningen. Alligevel blev deres livsbane meget forskellig¹. Grundtvig var med udsendelsen af sin første verdenskrønike i 1812 udelukket af det gode akademiske selskab, en udelukkelse, der yderligere forstærkedes med hans kampskrift »Kirkens Gienmæle«, rettet mod den theologiske professor H.N. Clausen. Geijer tilhørte det akademiske »establishment«, men isoleredes delvis i sine sene år, efter at han med det berømte »avfall« i 1838 havde bekendt sig til tidens frihedsideer. Netop fra denne tid, 1837, begynd-

te Grundtvigs isolation at brydes. Han var blevet en institution i dansk åndsliv, en yndet taler i de forskellige sammenhænge². Da Danmark i 1848 gik fra enevælde til demokrati, blev Grundtvig - ved et senere valg - medlem af den grundlovgivende forsamling og kæmpede sidenhen i 1866 for bevarelsen af den almindelige valgret. Det forhold, at Grundtvig overlevede Geijer med 25 år, er måske medvirkende til, at Grundtvig har kunnet påvirke dansk offentlighed helt frem til den nyeste tid. Samtidig gør der sig utvivlsomt andre forhold gældende. Hvor Geijer tænker i forlængelse af tidens tysk inspirerede idealistiske religionsfilosofi, udformer Grundtvig sin egen teologi i et opgør med netop denne retning³. Trods forskelle i livsbane og tankegang er der dog oplagte lighedspunkter, - begge betoner forbindelsen mellem frihed og nordisk historie⁴, begge arbejdede med at reformere den overleverede pædagogik⁵. Både Grundtvig og Geijer var salmedigtere, omend på forskelligt niveau, og begge havde en forkærlighed for den johannæiske kristendoms Logos-orienterede teologi⁶. Hertil kommer den væsentlige rolle, mødet med det frihedselskende England spillede for både Geijer og Grundtvig.

Grundtvig og Geijer mødtes - eller befandt sig i samme lokale - ved to lejligheder⁷. Under sin Danmarksrejse i 1825 oplevede Geijer Grundtvig som prædikant i Vor Frelzers Kirke på Christianshavn. Året 1825 var som før nævnt et bevæget år for Grundtvig. Flere års brydsomme teologiske overvejelser omkring muligheden for dels at bygge bro over svælget mellem Grundtvigs nutid og de bibelske beretningers status som historieberetning, dels at finde et urokkeligt udtryk for sand kristendom var blevet afsluttet gennem Grundtvigs såkaldte »mageløse opdagelse«. Grundtvig forstod nu, at kirken kommer før Skriften. Ikke de bibelske, historiske beretninger, men »det levende Ord« ved sakramenterne formidler mødet mellem mennesket og den levende, nutidige Kristus. Og netop i dåbens ord, i den apostoliske trosbekendelse, har kirken et umisforståeligt udtryk for, hvad der er sand kristendom. Denne erkendelse kommer første gang til udtryk i Grundtvigs prædiken til 9. søndag efter trinitatis 1825. Få søndage før, 6. Søndag efter Trinitatis, sad Geijer under Grundtvigs prædikestol. Herom fortæller Geijer selv i optegnelser, betegnet *Minnen*. Geijer havde været syg, angiveligt på grund af sin megen stillesiden, og han blev derfor rådet til at foretage en rejse. Med venner rejste han til Tyskland og Danmark. Til Danmark ankom han ifølge sin egen rejseberetning d. 8 juli og besøgte altså da Grundtvigs

højmesse. Geijers beretning er langt fra så detaljeret som den engelske Edmund Gosses skildring af en gudstjeneste i Grundtvigs dødsår⁸, - men den er utvivlsomt langt mere sandfærdig! Om besøget i Vor Frelsers kirke fortæller Geijer:

»Den 11te var Søndag. Vi gingo till vår *Frälsares Kirke* för att höra *Grundtvig*, men kommo först, sedan predikan var börjad. Den utfördes utan papper, och med värma. Min ovana vid språket gjorde att jag ej alltid kunde följa med. Hvad jag förstod var godt. - I Danska kyrkorna brinna två stora vaxljus under gudstjensten. Karlar och qvinfolk sitta om hvarandra i bänkar-na. Mässan för altaret, ej sång, utan ett djupt, otydligt mumlande behagede mig platt icke, i synnerhet som den omvexlade med ett högst disharmoniskt skrik af ett par dussin nära altaret placerade chorgossar, hvarvid Cantorn först satte truten i vädret och skrek af alla krafter och de öfrige följde. - Att *läktarne* för honoratiores äro inrättade ungefär såsom loger vid en theater och med gardiner före, stötte våra ögon. Det var Nattvardsgång. Den föreföll mig mindre högtidlig än i Sverige. - Klädedrägten är väl en bi-omständighet - men den svarta drägten, särdeles qvinfolkens, vid sådana tillfällen hos oss, gör emellertid et vackert intryck. Här går man till Herrans bord, så brokig, tyckes det, som till *Dansboden*« (*E.G. Geijer: Minnen. Utdrag ur Bref och Dagböcker*. Stockholm 1915 s. 238-239).

Sammenlignes Geijers datoangivelse med Christian Thodbergs prædiken-udgivelse, forekommer det sandsynligt, at Geijer har husket en dag forkert. Den 10. juli 1825, 6. Søndag efter Trinitatis, holdt Grundtvig Højmesse. Teksten til denne søndag var Mt. 5,20-26. Til prædikenen foreligger der to udkast (*Grundtvigs Prædikener I-X*, v. Chr. Thodberg, Kbh. 1983, III s. 16). Grundtvig har muligvis først bestemt sig til, hvilket han ville bruge, umiddelbart forud for søndagshøjmessens. At Grundtvig ifølge Geijer prædiker uden manuskript betyder netop ikke, at han er uden forberedelse. Grundtvig har memoreret sin prædiken forud for gudstjenesten. At Grundtvigs prædiken har behaget Geijer, forstår man godt. Grundtvig taler mod samtidens rationalisters tendens til gemingsretfærdighed, men prædikenen er afdæmpet i tonen. Grundtvig appellerer til rationalisternes selv erkendelse som middel til forståelse af egen syndighed. Prædikenen

er i det hele stærkt præget af den lutherske retfærdiggørelseslære (*Grundtvigs Prædikener I-X*, v. Chr. Thodberg, Kbh. 1983, III s. 191-197). Grundtvigs messesang behager ikke den musikalske Geijer. Grundtvig har i forbindelse med messetonen selv ytret sig om sin manglende musikalitet. Grundtvigs ytringer finder vi i et brev til sognepræsten Peter Rørdam, en betydelig skikkelse indenfor den begyndende grundtvigske bevægelse. Rørdam klager som nybapt sognepræst i året 1841 over, at han ikke kan finde »Tonen paa Fadervor og Indstiftelsesordene«, således som han har hørt sin fader synge den (*Peter Rørdam Blade af hans Levnedsbog og Brevvexling fra 1806 til 1844, udgivne af H.F. Rørdam, Kbh. 1891 s. 227*). Hertil svarer Grundtvig:

»De klager over deres Messe, og er det ikke over heelt Skind, saa er det dog til den Urette; thi hvad skal jeg sige, som slet ikke kan synge, og har dog ogsaa Tanke om en Tone, jeg inderlig gjerne vilde have frem. Forresten gjælder det ogsaa her ei at efterstræbe noget Udtryk, der overgaaer Indtrykket og bliver derved dødt, men nøies med Guds Naade; thi saa kommer efterhaanden Alt, hvad vi skal have og kan bære« (*Peter Rørdam Blade af hans Levnedsbog.... s. 231*).

Grundtvig ønsker at messe indstiftelsesordene på en måde, der stemmer med deres mening. Udtalelsen kan hænge sammen med Grundtvigs interesse for menneskets sang og - måske - med hans bekendte overvejelser over grundsprogets poetiske præg (Se *Chr. Thodberg: Om Grundtvigs poetik med særligt henblik på den bibelske inspiration, Grundtvig Studier 1982 s. 30-34*). Grundtvig er bevidst om sin manglende evne til at synge. Trods dette kan hans søn af andet ægteskab, Frederik Lange Grundtvig, mange år senere ytre sig om den stemning af fest, der for ham er forbundet med mindet om faderens messesang:

»Saa langt jeg kan huske tilbage, ser jeg Billedet af min gamle Fader med Præstekjolen og Præstekraven, ja, med Messedragten for Herrens alter. Og jeg mindes hans Messe, For mig var den aldrig »Kjedsommelig«, skjøndt det var Synd at sige, at han havde nogen egenlig Sangstemme. Den hørte for mig med til

Gudstjenesten, og derfor var den mig kjær« (citeret efter *H. Høirup: Frederik Lange Grundtvig, Kbh. 1955, s. 42*)

For Frederik Lange Grundtvig har Grundtvigs umusikalske messesang været en del af gudstjenestens højtidelige, men også festlige stemning. Netop feststemningen i forbindelse med gudstjenesten har imidlertid også vakt ubehag hos Geijer. At danskernes klædedragt støder Geijer, de går til alters så »brokig« - broget - som til danseboden, kunne læses som et vidnesbyrd om forskelle i kirkegangskultur i Danmark og Sverige. Var Sverige her mere præget af traditioner fra før oplysningstiden? Det lader sig ikke fastslå, om Geijer registrerer en dansk tradition for feststemning i forbindelse med altergangen eller en oplysningspræget opfattelse af nadveren som en blot formalitet, et led i gudstjenesten.

Geijer omtaler ikke et personligt møde mellem Grundtvig og ham selv i 1825. Senere på året blev Grundtvig kastet ud i den bitre strid, der isolerede ham i dansk åndsliv. I 1846 var denne isolation imidlertid blevet delvis brudt. I en vis forstand kan man omtale tiden fra 1837-1848 som Grundtvigs »festtaler-periode«, hvor Grundtvig var populær, en yndet taler i de forskellige sammenhænge. Geijers »avfall« i 1838 til tidens demokratiske frihedsideer havde derimod bevirket, at han nu var en isoleret mand i forhold til sine tidligere, konservativt-romantiske våbenfæller, - og Stockholmer-radikalismen kunne den kongetro Geijer heller ikke tilslutte sig. I København fejredes han imidlertid, da han ad denne vej vendte hjem efter sin store Tysklandsrejse i 1846. Den national-liberale avis »Fædrelandet« skriver:

»En mindre Kreds af herværende Lærde og Universitetsprofessorer, til hvilken en Deel yngre Videnskabsmænd og Medlemmer af andre Samfundscasser havde sluttet sig, gav iforgaars Aftes en »Sexa« til Ære for den sig i disse Dage her opholdende udmærkede svenske Historiker og Digter *Geijer*. Adskillige Toaster, foruden for den feirede Gjæst, udbragtes i Løbet af Aftenen, ligesom flere Sange, hvoriblandt tvende i den Anledning forfattede, udførtes af en udvalgt dobbelt Quartet. Den elskværdige Gemytlighed, hvormed den aandrige Forfatter af »Svea Rikes Häfder« efter Maaltidet blandede sig mellem Gamle og Unge, meddeelte sig til hele Selskabet, og det glade Lag

skiltes ikke ad før efter Midnat« (*Fædrelandet d. 12/8 1846* sp. 1511, fra »Fædrelandet« også optaget i *Berlingske Tidende 12/8 1846*).

»Sexa« er en svensk betegnelse for souper, festspisning. Den national-liberale digter Carl Ploug (der ikke selv deltog i festen) har meddelt en øjenvidneskildring af festen, der afholdtes på Skydebanen - Ploug fortæller, at Geijer under selve festtalerne sad vemodig hen, hvilket måske kunne stå i en vis modsætning til avisartiklens omtale af Geijers »elskværdige Gemytlighed«, - med mindre Geijer er livet op efter talerne (*C. Ploug: Til Minde om Erik Gustav Geijer. Et Foredrag. Kbh. 1848*). Denne skildring er benyttet af Anna Hamilton Geete i hendes i værk om Geijers sidste år, *I Solnedgangen Minnen och Bilder, Tredje Samlingen Stockh. 1912* s. 408-413). Anna Hamilton Geete fortæller imidlertid ikke, at Grundtvig deltog i festen. Denne oplysning bringer den norske theolog H. Brun, der i sit tobinds værk om Grundtvigs liv delvis støtter sig til minder fra sit eget personlige bekendtskab med Grundtvig. Det fremgår imidlertid ikke klart af Bruns skildring, om han også deltog i festen. Brun skriver:

»Sommeren 1846 vendte Sverrigs navnkundige Sagamand, Skjald og Tænker *Erik Gustav Geijer* over Danmark tilbage fra en Udenlandsrejse, han havde gjort for sin Helbreds Skyld. Der holdtes da et Gilde for ham i Kjøbenhavn, men om det var Skandinavisk Selskab eller Studenterne, som gjorde Gildet, mindes jeg ikke, men *Grundtvig* var med og talte, som man kunde vente, da der, med al *Forskiel*, var *meget* beslægtet hos disse to *Ædlinger* i Norden, begge Talsmænd for *Nordisk Aand* og *selvstændig* Udvikling i den samme Aand, og i Fællesskab var de om en Dragelse over til *England*, hvor Geijer et helt Aar havde opholdt sig, medens ogsaa han frygtede lidt Nordens Afhængighed af Tyskland og Frankrig og »*Evropas Flärd*« i det Hele (se f. Eks. Digtet »*Mannhem*«) (*H. Brun: Biskop N. F.S. Grundtvigs Levnetsløb, udførligst fortalt fra 1839, I-II, Kristiania 1882*, s. 233-234).

I Grundtvig-arkivet på Det kgl. Bibliotek befinder sig to udkast, som Kgl. bibliotekar Steen Johansen har formodet, udgør Grundtvigs to udkast til den nævnte skåltale (se *Registrant over N.F.S. Grundtvigs*

Papirer I-X, XVIII. s. X og XXV samt Steen Johansen: Bibliografi over N.F.S. Grundtvigs Skrifter I-IV, II, København 1950 s. 300). Disse to udkast, *Fascikel 379,24*, 2 sider - et blad, og *379,80*, 2 oktavsider - 1 blad, bringes her. De to udkast fremtræder her uden Grundtvigs overstregninger. Det første udkast bæres af Grundtvigs interesse for Geijers historieskrivning. Grundtvig skriver:

»M.H. (Mine Herrer, udgiverens anmærkning) De vil finde det om end lidt egenkiærligt, saa dog naturligt, at jeg glæder mig dobbelt ved Nærværelsen af den ærede Giæst i vor Midte (som) er født med mig under samme Stjerne, Friheds-Stjernen, som da oprandt af Verdens-Havet, og at Gienlyden af det hule Døn, hvorved Jorden gungrede i Slutningen af forrige Aarhundrede, kom til ham, som til mig i en stille Vraa, hvor Verdens-Dramet med Nødvendighed speiler sig romantisk i Idyllen, og skiøndt vi endelig Begge, til Issen blev graa, følte os mægtig hendragen til den samme Høieloftssal, hvor *Odin* og *Saga* tømme daglig Guldbægeret sammen; saa tør jeg dog ingenlunde sige, at vi betragte enten Norden, det gamle og det ny, eller hvad Edda kalder Tidens Ophav, Alder og Ende med de samme Øine; thi hvad vi vissest af Alt var enige om, er, at man seer bedre med sine egne Øine end med hinandens.

Dog er jeg vis paa, vi baade var //og er enige om langt meer end dette, enige blandt andet om, at Aandens Øine er bedre end dem, vi kalder vore egne, saa det var allerbedst at see med dem, og enige om, at Nordens Aand ei blot er til, men er al Ære værd, fordi Virksomhed er Dens Vugge, Frihed Dens Vei og Klarhed Dens Maal, saa Oldtidens Glands er ingen Øienforblindelse, men er Breidablikket, Straalekrandsen om Balders Barnehoved, som spaaer om Klarheden, hvormed han skal opstaae fra Hel.

Derfor er jeg vis paa vor ærede Giæsts, ja i grunden paa hele Nordens Bifald, naar jeg udbringer et »Længe leve« for *Nordens Aand*, som ikke blot kræver Frihed, men er Friheden værd, og vil ikke blot, at Alt skal klare sig, men vil fremfor Alt, at Livet daadfuldt skal adle sig selv, saa Klarheden ei skal beskæmme men maa forherlige det! Længe leve Nordens Aand! (*Grundtvig-arkivet, Fasc. 379,24.*)

Grundtvig gør opmærksom på det forhold, at han og Geijer fødtes samme år, og betragter Geijers virksomhed som rundet af den tendens mod frihed, som satte sig igennem i forbindelse med den amerikanske frihedserklæring 1776 (Friheds-stjernen af Verdenshavet) og som »spejler sig« i den danske reformperiode 1784-88. Det »hule« (dvs. kraftige) »Døn« refererer til den franske revolution 1789 og Napoleonskrigene. Grundtvigs vurdering af revolutionen er aldrig positiv (se *Mands Minde Kbh.* 1877 s. 17 og s. 55ff.), men samtidig kan han betragte det ny århundrede som en bebuder af folkeåndernes og de nationale sprogs opblomstring (se eksempelvis *Tillæg. Det attende og nittende Aarh. i: Haandbog i Verdens-Historien. I Udvalgte Skrifter I-X, v. H. Begtrup, Kbh. 1904-1909, (fremover fork. US) VII 695ff.*). »Folkelighedens Gylden-Aar« er frihedstiden, først og fremmest tiden for folkelighedens frigørelse og for de fri kræfters vekselspil, et forhold, Grundtvig kom til klarhed over i forbindelse med sine Englandsrejser (Se eksempelvis *N.F.S. Grundtvig: Bragesnak*, her i: *US VIII, Kbh. 1909 s. 603ff., 621ff og 650ff.*). For Grundtvig som for Geijer gælder det, at de er vokset op i Norden, hvor de voldsomme begivenheder ikke direkte satte sig igennem. Norden er samtidig stedet, hvor verdenshistorien reflekteres, spejles. Grundtvig skriver i sine ordforklaringer til *Krønnike-Riim*, at »Havet, hvori Himlen spejler sig, udtrykker, i det sande Billed-Sprog, det menneskelige *Levneds-Løb* i det store, ligesom *Floderne* i det smaa (*N.F.S. Grundtvig: Oplysninger, Krønnike-Riim. 3. Udg. Kbh. 1875 s. 250*). I Norden skrives menneskehedens historie. Historien er Odins og Sagas højeloftssal, og trods indbyrdes uenighed fremhæver Grundtvig, at han og Geijer begge er redskaber for Nordens ånd. I beskrivelsen indgår Grundtvigs betoning af den nordiske tendens mod bedrifter og frihed, en tendens, han kan genfinde i samtidens engelske samfundsliv, der ifølge Grundtvig er af nordisk oprindelse (Se *Nordens Mythologi 1832, US V s. 452-456*). Af Grundtvigs skildring bliver det også klart, at den nordiske virksomhed sigter mod en eskatologisk forklaring af menneskehedens historie. Omtalen af »Balders Barne-Hoved« anslår en motivkreds, man kun forstår, hvis man orienterer sig i Grundtvigs næsten samtidige udgivelse *Brage-Snak* fra 1844. Heri gør Grundtvig rede for, hvorledes fortællingen om Balder spejler barndommens guldalder, Balder er »*Paradis-Barnet* eller den mythiske *Guld-Alder*« (*US VIII s. 582*), ligesom han forbinder Baldersmyten med Nordens barnlige ånd (*US VIII 581*).

Balder forbindes endelig med genfødslen af menneskeslægten efter Ragnarok (*US VIII* 589f.) og med håbet om den genkomne guldalder (*US VIII* 701ff.). Breida-blik er Balders bolig, navnet betyder »stråleglans« - i *Græsk og Nordisk Mythologi for Ungdommen* skriver Grundtvig, at Balder symbolsk spejler »paa *Breide-Blik* sig i *Barneglæden* med de klare, spillende Øine« (*Græsk og Nordisk Mythologi for Ungdommen Kbh. 1847* s. 147). I Grundtvigs fremhævelse af det frihedselskende Norden spores hans kendskab til Geijers synspunkter efter dennes »avfall«.

Det vides ikke, om Grundtvig valgte at bruge dette udkast. Steen Johansen formoder, - utvivlsomt med rette, - at det næstfølgende udkast også er tiltænkt festen for Geijer. Også her tales der om »Gæsten i vor Midte«, og også her omtales et leve for Nordens ånd. Dette udkast har et andet præg end det foregående, omend Grundtvig også her betragter Geijer som et eksempel på opblomstringen af »Nordens Aand«. Muligvis har Grundtvig forberedt to skåltaler til festen for Geijer, først en skål for Nordens Ånd, dernæst en skål for det altid på ny opblomstrende Norden! Det kunne forklare det andet udkasts omtale af den nys bragte skål for Nordens Ånd. Grundtvig skriver:

Gamle Vine og Blomster nye
Alle Dage faar Roes og Ry,

Det er et Ord, baade saa sandt og saa smukt, at jeg er vis paa,
De, uden at spørge om Forfatteren, strax giver ham Ret og
istemmer

Gamle Blomster og Vine nye
dertil sige vi Alle Fy;

men da mit klassiske Renommé, som De nok veed, kun staaer
paa svage Fødder, maa jeg dog see til at reise lidt paa det med
den Bemærkning, at Ordet er af *Pindar* selv.

Saa ramklassisk er jeg imidlertid end ikke i Aften, at jeg
vilde gjøre Vind selv med et smukt Vers af *Pindar*, naar det
ikke passede i min Kram, men midt i Norden, der i aandelig
Forstand, saavel som Grækenland, har sin gamle Viin, og i et
Selskab, hvor man nys gav den sin velfortjente Roes, ved et

længe leve for Nordens Aand, og med en Giæst i vor Midte, som baade minder os om, at Norden nu er langt rigere paa Blomster nye end Grækenland, her syntes mig en Skaal for Alt det Ny, der blomstrer og skal herefter blomstre paa den gamle Grund kunde vanskelig bedre indledes med et Ord, der efter Aartusinder endnu dufter som en nybundet Krands om et Bæger med ældgammel Vin -

En Skaal for det altid paany opblomstrende Norden.!

(Grundtvig-arkivet, Fasc. 379,84).

Grundtvig tager her udgangspunkt i sine egne oversættelser af den græske digter Pindar (ca. 520 - 448 f. Kr.), oversættelser, som indgår i *Poetiske Skrifter ved Svend Grundtvig, I-IX, Kbh. 1885, VI s. 477-479*. Svend Grundtvig angiver her årene 1843-44 som oversættelsernes tilblivelsestid. Her finder vi det første lille vers, men selvfølgelig ikke det følgende, der står for Grundtvigs egen regning. Grundtvig knytter til ved sin forestilling om Grækenland og Norden som bærere af en ny renæssance, orienteret mod mundtlighed og vendt mod den romersk-latinske dannelse, en ny renæssance, i modsætning til 1500-tallets betinget af græsk og nordisk som levende sprog og dermed som redskaber for folkeånden (se *Nordens Mytologi 1832, US V s. 396f., 415, 424f. og 429f.*; se også *Brage-Snak, US VIII s. 734*). Grundtvig omtaler sin bekendte uvilje mod klassisk (læs latinsk) dannelse og udnytter derefter Pindars vers til talens afsluttende, markante og smukke billede af kransen om det antikke vinbæger. Grundtanken er den samme som i den foregående: i Norden føres menneskeheds historie nu videre i en blomstring. Netop i 1840-erne udsendte Grundtvig sine to mytesamlinger *Bragesnak, Kbh. 1844* og *Græsk og Nordisk Mytologi for Ungdommen, Kbh. 1847*. Også dette indgår som en baggrund for talen. I *Brage-Snak* gør Grundtvig rede for sin glæde over vinen og sin afvisning af de gryende afholdsbevægelser i Europa. Vinen, siger Grundtvig:

»...løser mangan Tunge, der ellers kun bruges til at tygge Drøv, oplærer mangt et Ansigt, der ellers er saa mørkt som *Plutos*, og er endelig *Billed-Sproget* aldeles uundværlig til Speil for det poetisk opmuntrende, oplivende og vederkvægende, fri, *mundtlige* Ord, som vi i vore Dage saa højt trænge til,...« (*US VIII 534*).

Vinen er altså for Grundtvig symbol på det levende ord, - Grundtvig kan også andetsteds spøgende bruge rusen som billede på begejstring og optagethed af historien (*US VIII* 546 se også *US V* 440 og 445f.). Selve billedet af det blomsterkransede bæger dukker op andetsteds i forfatterskabet. I *Brage-Snak* gør Grundtvig inde i værket undskyldning for, at han i det foregående rent har glemt kvinderne, den anden halvdel af menneskeheden, glemt denne halvdel,

»...trods alt det Yndige og Blomstrende, den har for vore Øine, og trods alt det Yndige og Blomstrende, den har afpræget baade i Grækens og Nordboers Myther og Oldsagn, saa jeg skottede knap til den *yndige* Nanne, hvis Kinder blussede og blegnede ved Balders-Baalet, som Vaaren i Skiærsommers Morgenrøde, og jeg ændsede slet ikke den blomstrende *Hebe*, som paa Olympen kransede Gudernes Bæger, saa selv Dødbidere fik Lyst til at drikke deraf!« (*US VIII* 601-602).

For Grundtvig indgår den græske mytologi i hans redegørelser for samspillet mellem mandlighed og kvindelighed, fantasi og følelse, og vigtigheden af at lade disse sjæleevner virke sammen (*US VIII* 780) - et forhold, der også gælder den verdenshistoriske udvikling (*US VIII* 649). Andetsteds har Grundtvig også været fascineret af den græske skik at binde krans (se *Nordens Mythologi US V* 439).

Har Geijer været glad for Grundtvigs tale? Der et spørgsmål, der aldrig vil kunne gives svar på. Vi ved heller ikke, hvad de to har vekslet ord om, - for så vidt Geijers eventuelle tak for skåltalen har udviklet sig til en egentlig samtale, en samtale, der måske kan have fundet sted senere på aftenen.

Derimod ved vi, at Grundtvigs interesse for Geijer holdt sig til det sidste. Da Grundtvig 89 år gammel lukkede sine øjne, prædikede han endnu i Vartov hver søndag. Han led under alderens skrøbeligheder, bl.a. et stærkt svækket syn, men var fuldstændig klar. Herom fortæller H. Brun:

»Ved den huslige Opbyggelse Mandag Morgen var han vel noget besværet af Slimhosten, men det var nu intet usædvanligt. Bispinden spurgte ham, om han ikke vilde have Bud efter Lægen, men det fandt han ikke nødvendigt og var i det Hele

saadan, at den ømme og trofaste Hustru havde ingen Betænkelighed ved, efter Bestemmelse, at tage en Tur ud i Dyrehaven med Børnene. Det eneste Usædvanlige var, at han lod Evangeliet paa næste Søndag (15de Trinit.) oplæse for sig for at begynde paa sin Præken, hvad han gjerne først om Fredagen plejede. Ude paa Dagen læste hans Kapellan Pastor Jørgensen og hans Søn Frederik for ham af Geijers »Svenska folkets historia« og af »Historisk Arkiv«...« (Her citeret efter *Grundtvigs Erindringer og Erindringer om Grundtvig, I Udvalg ved Steen Johansen og Henning Høirup, Kbh.* s. 266-267).

Brun fortæller videre, hvorledes Grundtvig kort efter ved 3-tiden om eftermiddagen, da hans hustru bringer ham kaffe, stille sover ind. Det sidste, Grundtvig således hørte, var af Geijers historieskrivning. Auktionskataloget over Grundtvigs bøger rummer ikke den nævnte titel, men andre titler af Geijer (*Fortegnelse over N.F.S. Grundtvigs Bibliothek, København 1873* s. 248 og 289). Det betyder sikkert ikke, at man ikke kan fæste lid til Bruns oplysninger. Forholdet har vel været dette, at værket er blevet givet til én af sønnerne, - Svend eller Frederik? - før den offentlige auktion. Beretningen er et vidnesbyrd om, at Grundtvig, trods sin bekendte selvbevidsthed, også opfattede andres værker som et tegn på Nordens betydning. Grundtvig tog afsked med jordelivet med Geijers historieskrivning i sine ører. Det ville være oplagt, om man i dag nøjere undersøgte de ligheder mellem Geijers og Grundtvigs tankeverden, Grundtvig selv var opmærksom på, og som også Brun har fremhævet i forbindelse med sin skildring af festen i 1846.

Noter

¹ Til N.F.S. Grundtvigs liv, se art. *Grundtvig, Nikolaj Frederik Severin* af K.E. Bugge i *Dansk Biografisk Leksikon*, red. Sv. Cedergreen Bech, Kbh. 1980, Bind 5, s. 318ff. Til E. G. Geijers liv, se art. *Geijer, Erik Gustav* af Elsa Norberg i *Svenskt Biografiskt Leksikon*, under red. av Erik Grill, Stockholm 1967, 81.

- ² se A. P. Thyssen *Grundtvigs tanker om kirke og folk 1825-1848 i Grundtvig og grundtvigianismen i nyt lys*, red. Chr. Thodberg og A. Pontoppidan Thyssen, Århus 1983 s. 273.
- ³ Om Geijers forhold til den tyske idealisme, se Alexander Radler: *Peregrinatio religiosa. Studien zum Religionsbegriff in der schwedischen Romantik*, Bibliotheca Historico-ecclesiastica Lundensis 18, Lund 1988.
- ⁴ Se Viola Hildur Spongberg: *The Philosophy of Erik Gustaf Geijer*, Rock Island, Illinois 1945 s. 13.
- ⁵ Se til Geijer John Landquist: *Pedagogiska Tankar hos Geijer. I: Geijerstudier I, Skrifter utgivna av Geijersamfundet*, Stockholm 1951 s. 127ff.
- ⁶ Se hertil E. G. Geijer: *Föreläsningar öfver Menniskans Historia*, V. Sigurd Ribbing. Stockholm 1856 s. 211ff.
- ⁷ Til det første møde, se også Valdemar Nielsen: *Grundtvig set fra Sverige*, Grundtvig Studier 1958 s. 7ff.
- ⁸ Se E. Gosse: *Two visits to Denmark, London 1911* s. 78-82 og Grundtvigs *Erindringer og Erindringer om Grundtvig*, v. Henning Høirup og Steen Johansen, Kbh. 1948 s. 258-260.